

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee 09 oktober 2022

De schreeuw van de aarde – gelezen: psalm 148 (Franck Ploum) en uit Laudato Si' van Paus Franciscus.

Toespraak Franck Ploum

1.

'Grenzen aan de groei'! Dat is de titel van het document van de Club van Rome uit 1972 waarin wetenschappers en vooraanstaande denkers aandacht vroegen voor de explosieve economische groei en de gevolgen hiervan voor het milieu. Toen al schetsten zij een beeld van oprakende grondstofvoorraden. Uiteraard werd het rapport door de overgrote meerderheid weggehoond als een doemscenario. En zeker de economen en de voorlopers van de liberale markteconomie wilden er niets van weten. Het denken, zoals we dat vandaag horen bij politici als Wilders en Baudet en hun aanhangers, vormden toen nog de overgrote meerderheid.

Veel van de voorspellingen uit het rapport zijn niet uitgekomen. Maar dat maakt het rapport niet minder waardevol als een eerste serieuze waarschuwing en als aankondiging van de enorme klimaatcrisis waarin we ons nu bevinden. Hoe zouden we er voor gestaan hebben als de kernvragen van het rapport van nu 50 jaar serieus waren genomen en het niet in een diepe la was verdwenen met het stempel 'doemscenario' en 'bangmakerij'?

Een belangrijke kritiek op het rapport was destijds dat men van mening was dat alle problemen die in het rapport geschetst werden op te lossen waren met technische vooruitgang. Nu heeft de techniek ons veel gebracht, denk ook maar aan de gezondheidszorg. Maar zo'n heilig geloof in de techniek, daar zijn we toch ook wel een beetje van teruggekomen. Want technologische vooruitgang heeft in de afgelopen decennia ook veel schaduwkanten laten zien.

Dankzij technologische vooruitgang kon de landbouw steeds grootschaliger. Het bracht ons o.a. de bio-industrie waarin en dier een product en kostenpost werd. Dankzij technologische vooruitgang kunnen we atomen splijten en energie opwekken. Maar het bracht ons vooral een koude oorlog en tot op vandaag nucleaire dreiging. Dankzij technologische vooruitgang hebben we smartphones, sociale media, internet, maar de eenzaamheid is zelden zo groot geweest door het uiteenvallen van fysieke en echte sociale verbanden. Heeft technologie dan niets goed voortgebracht? Tuurlijk wel! Maar de medaille heeft twee kanten. Bovendien verwijderd het heilige geloof in technologische vooruitgang ons van een wezenlijke vraag.

Namelijk de vraag naar de ethiek en de moraliteit. De vraag die Kuitert in de 90er jaren al stelde in het kader van medische ethiek: Mag alles wat kan?

Vorig jaar, dus nog ruim voor de huidige energiecrisis en stijgende olie- en benzineprijzen, was er op televisie een discussie in het programma Nieuwsuur. Ik heb dit voorbeeld al eerder aangehaald, maar het maakt juist ook in dit vraagstuk iets duidelijk. Het was een discussie over de resterende kolenreserve die nog in de Limburgse grond zitten. Een ingenieur van Shell, u weet wel, dat ooit koninklijk bedrijf dat brits is geworden om de "duurzaamheidsambities" beter waar te kunnen maken, een ingenieur van dat bedrijf dat met prachtige reclamespotjes haar inzet voor verduurzamen toont maar intussen miljarden investeert in het leegpompen van nieuwe olievelden – die ingenieur liet weten dat met de huidige technieken die Limburgse kolenreserve er heel makkelijk uit te halen was en dat dit een oplossing zou kunnen zijn voor de energietekorten die er aan dreigen te komen. Waarop een medegast aan de tafel zei: het is goed mogelijk dat het allemaal kan, maar dat is niet de vraag. De vraag is of je het moet willen.

Mag alles wat kan? Moet alles wat kan? Moet je alles willen wat mogelijk is, wat geoorloofd is? Of zijn er momenten dat zaken weliswaar geoorloofd zijn maar dat je toch tot de conclusie komt dat het beter is om iets niet te doen? Bijvoorbeeld omdat je van de Oostelijke Mijnstreek geen tweede

Groningen wilt maken, of omdat je nu echt vaart wilt geven aan de energietransitie en wilt inzetten op duurzame en schone energie.

2.

Los van wat technisch mogelijk is de vraag stellen naar wenselijkheid, de vraag naar wat verantwoord is, naar wat ethisch of moreel juist is. Vragen zoals in *Laudato Si'* door Paus Franciscus gesteld: *Wat voor soort wereld willen wij doorgeven aan hen die na ons komen, aan de kinderen die aan het opgroeien zijn?* Dat is een vraag die je niet kunt oplossen met techniek, het is een vraag die je aan jezelf, aan ieder mens moet stellen om tot een antwoord te komen.

Het is de vraag die in de bijbel steeds weer aan de orde is, als het gaat om bevrijding uit slavenhuizen, om toekomstperspectieven. Het gaat niet om hoe je het kunt uithouden in het bestaande en bekende, hoe kun je wat niet is een beetje minder 'niet goed' maken, met behulp van wat technologie wellicht. Nee het gaat om wegtrekken uit wat onleefbaar is, loslaten wat niet tot leven strekt, omvormen van wat de toekomst bedreigt. Ook de klimaatcrisis vraagt niet een onsje meer of minder, nee het vraagt radicale ommekeer. Een ommekeer die begint bij bewustwording van wat er werkelijk aan de hand is: dat we op de rand van de afgrond staan. Met z'n allen op de Titanic en de muziek speelt maar door alsof er niets aan de hand is.

Ecologische bewustwording is nodig. En die moet vervolgens leiden tot een integrale ecologie. Integrale ecologie tegenover een economie van verspilling, overconsumptie en van weggooien. Een ecologie waarin mens en schepping, mens en dier, waarin economie en klimaatbelangen niet tegenover elkaar staan maar in balans met elkaar worden afgewogen. En dat wij ons bewust worden van onze consumptie, verspilling en onze lotsverbondenheid met de aarde, geen bijen is geen mensheid, geen bomen is geen leven, geen vruchtbaar land is geen mensheid.

Lotsverbondenheid. Maar de bijbel zegt toch dat wij over de schepping mogen heersen? Dat ze aan onze voeten is gelegd, dat wij haar moeten onderwerpen? Niet zelden zijn teksten en gedachten als deze, die we ook kennen uit de scheppingsverhalen in Genesis, vertaald als een vrijbrief om met de aarde, de natuur en de dieren te doen en laten wat wij maar willen.

Dat heersen is dan ook een ingewikkeld begrip. En vraagt om herdefiniëring. Want hoe zou in een boek dat als rode draad heeft: bevrijding, beloofd land, wegtrekken uit angstland, sta op en ga leven, opgeroepen kunnen worden tot het onderdrukken van de een door het ander schepsel? We dienen dat heersen te lezen vanuit een ander perspectief.

Het zogenoemde 'heersen' dient gedaan te worden vanuit het perspectief van het dienende koningschap, het dienende leiderschap dat hoort bij die Thora en bij die beweging van bevrijding. Dienstbaar leiderschap. Dat bijbelse 'heersen' is dus: beheren, behoeden, zorgen voor, beschermen. Niet alleen maar omdat wij in onze tijd van het begrip heersen af willen, maar omdat ik denk dat het ook echt anders bedoeld is. Wanneer de bijbel, wanneer de scheppingspsalmen – zoals psalm 148 – de afgedaalde God bejubelen, die zich in elk klein onderdeel van de schepping aan ons wil tonen, hoe zouden wij als mens van diezelfde God dan de vrijbrief kunnen krijgen om uit te buiten, te vernietigen, te verzuren en leeg te plunderen, ten behoeve van eigen gewin? Heersen als beheren, behoeden, de armsten, de kwetsbaarsten het meest. En onder die armsten, ook onze verwoeste en onderdrukte aarde. Ons wordt een verantwoordelijkheid in handen gegeven: behoed en beheer al wat leeft en wat is. In deze aarde hebben wij geen geschenk ontvangen waarmee we mogen doen en laten wat we willen, maar een verantwoordelijk voor het behoud en de voortgang, de toekomst van heel die aarde met al wat is en ademhaalt. Kunnen wij deze verantwoordelijkheid aan. Veelal blijkt dat we er op z'n zachtst gezegd moeite mee hebben.

Want we dragen veel te vaak helemaal geen verantwoordelijkheid voor al dat geschapene waarin God ons tegemoetkomt. En daar komt bij dat we ook nog eens de prijs van ons gedrag afwentelen op de armsten op deze aarde. Met als gevolg dat wij de techniek en het geld hebben om hogere dijken te bouwen en stevigere huizen, onszelf te beschermen tegen alle gevolgen van de klimaatcrisis, maar de armsten hun laatste stukje vruchtbaar land zien worden weggespoeld door een tsunami, of juist de woestijn en verwoestijning steeds verder zien oprukken.

Wij laten de armsten betalen voor onze welvaart. Niet alleen in kledingindustrie en productieketens, in het leegroven van grondstoffen uit het zuiden die gebruiken voor de economie van het westen, maar ook nog eens door de prijs van de klimaatcrisis op de armsten af te wentelen. Deze manier van handelen, noemt David van Reybrouck, De kolonisatie van de toekomst. (Huizinga-lezing december 2021 – Leiden). Wij nemen een hypotheek op de toekomst en de afbetaling van die hypotheek laten we aan de volgende generaties. Sterker nog, die laten we aan de komende generaties in de armste delen van de wereld.

De aarde roept ons toe: kom in actie.
God kijkt ons in heel die schepping aan: mens waar ben je?
De armsten smeken ons: doe recht
Ons geweten zegt: Jij bent deel van hetzelfde geheel!
Dat dat bewustzijn over ons mag neerdalen.
Zeg Amen dat het zo moge zijn